

UNIUNEA EUROPEANĂ

Ministerul Educației – Proiect *Profesionalizarea carierei didactice - PROF*
PROGRAMUL OPERAȚIONAL CAPITAL UMAN 2014 – 2020
POCU/904/6/25/Operațiune compozită OS 6.5, 6.6, cod SMIS 146587

Anexa 2 la OME nr. 4800/26.08.2022

PROGRAMA ȘCOLARĂ
pentru disciplina opțională
EDUCAȚIE INCLUZIVĂ ȘI DEZVOLTAREA GÂNDIRII CRITICE

**Curriculum la decizia școlii pentru
nivel liceal, clasele IX-X**

*Aprobată prin ordin al ministrului
Nr. 4800/26.08.2022*

București, 2022

Notă de prezentare

Programa școlară pentru disciplina „*Educație incluzivă și dezvoltarea gândirii critice*” reprezintă o ofertă educațională pentru curriculumul la decizia școlii, propusă la nivel național, adresată învățământului liceal, ciclul inferior al liceului. Programa a fost dezvoltată pentru **clasa a IX-a/clasa a X-a**, cu un buget de timp de **1 oră/săptămână**, pe **durata unui an școlar** și se constituie într-o ofertă educațională care promovează trasee particulare de învățare, pentru susținerea nevoilor și intereselor specifice de învățare ale elevilor, având un caracter nediscriminatoriu prin însăși tematica abordată.

De asemenea, programa răspunde necesității de promovare a paradigmei **educației pentru toți**, prin care se dorește transformarea mediului școlar într- unul care să corespundă în mod real nevoilor tuturor elevilor, fără discriminări, prețuind diversitatea și acordând șanse egale tuturor. Astfel, acest curriculum opțional este conceput din necesitatea de creare a unei școli incluzive, adică a unei școli ce asigură condițiile pentru ca toți copiii să-și poată atinge potențialul, bazându-se pe corectitudine.

Această programă școlară propune o **viziune integrată** asupra procesului instructiv-educativ, abordând o problemă semnificativă pentru viața socială concretă a fiecărui elev, care trebuie să devină un membru activ și responsabil al comunității. Una dintre problemele/provocările fundamentale ale societății actuale este diversitatea umană și gestionarea acesteia, astfel încât fiecare membru al societății să-și împlinească potențialul și aspirațiile într-un cadru socio- cultural tolerant și stimulat.

Opțiunea pentru această disciplină poate fi realizată la **orice filieră și profil de liceu**, în condițiile resurselor de timp prevăzute pentru curriculumul la decizia școlii prin planurile-cadru de învățământ în vigoare. Tocmai de aceea este evidentă structurarea acestuia în jurul unei teme integratoare pentru mai multe arii curriculare.

Demersurile propuse prin actuala programă sunt concordante cu spiritul și cu recomandările cuprinse în documente naționale, europene și internaționale, astfel:

Documente naționale

- ORDIN nr. 3239 din 5 februarie 2021 privind aprobarea documentului de politici educaționale Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului național. Cadrul de referință al Curriculumului național
- ORDIN nr. 3238 din 5 februarie 2021 pentru aprobarea Metodologiei privind dezvoltarea curriculumului la decizia școlii
- OMECT nr. 1529/18.07.2007 privind dezvoltarea problematicii diversității în curriculumul național

Documente europene și internaționale

- Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)
- Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului (1989)
- Cartea albă privind dialogul intercultural, Trăind împreună egali în demnitate, adoptată de Consiliul Europei (Strasbourg, 2008)
- Educație pentru democrație (Education for democracy), Rezoluția Națiunilor Unite A/67/L.25 (2012)

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

- Carta Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului (2010)
- Declarația privind promovarea cetățeniei și a valorilor comune ale libertății, toleranței și nediscriminării prin educație (Declarația de la Paris, 2015)
- Recomandarea Consiliului European din 22 mai 2018 privind promovarea valorilor comune, a educației favorabile incluziunii și a dimensiunii europene a predării.

Programa disciplinei ”Educație incluzivă și gândire critică” are în vedere aplicarea modelului de **proiectare curriculară centrat pe competențe**. Centrându-se pe reperate de acțiune stipulate în documentele menționate, disciplina opțională va contribui la dezvoltarea competențelor cheie necesare oricărei persoane, pe de o parte pentru o dezvoltare și împlinire personală, inserție profesională, incluziune socială și cetățenie activă, dezvoltare durabilă, stil de viață sănătos, iar pe de altă parte pentru a face față schimbărilor sociale, economice, culturale și informatice. Se are în vedere formarea unei personalități armonioase, în care să se îmbine optim autonomia, responsabilitatea, încrederea în sine și în ceilalți, echitatea, integritatea fizică și morală, creativitatea, deschiderea spre inovare, spre comunicare inter și intrapersonală, spre atitudini care să susțină dezvoltarea durabilă.

Intrarea în învățământul liceal aduce cu sine schimbarea mediului educațional al elevului, necesitatea adaptării acestuia la noi contexte de învățare în care este necesar să manifeste toleranță, spirit colegial, incluziune. Profilul de formare al absolventului de învățământ obligatoriu, include abilități fundamentale așteptate, printre care și abilitatea de a gândi critic asupra realității. Oferta educațională contribuie la optimizarea procesului de învățare al elevilor prin implementarea practicilor didactice specifice unui mediu educațional incluziv prin activități didactice centrate pe dezvoltarea gândirii critice. Opționalul este unul aplicativ, centrat pe formarea de abilități necesare, parcurgerii de situații în care este solicitată rezolvarea de probleme, ca latură practică a gândirii.

Din perspectiva **competențelor-cheie și a profilului de formare al absolventului de clasa a IX-a**, această programă are în vedere, în primul rând, **competența civică**. Astfel, sunt vizate a fi formate la un nivel funcțional comportamente și atitudini care să exprime acceptarea și valorizarea diferențelor existente între oameni, empatia și responsabilitatea în contextul școlar și al comunității, în raport cu persoanele și grupurile aflate în situația de discriminare sau supuse riscului de a fi discriminate. De asemenea, **competența de literație** este dezvoltată prin implicarea elevilor în exprimarea de opinii, idei care privesc mediul școlar sau social din perspectiva incluziunii și din perspectiva raportării critice la diferite situații sociale. **Competența matematică** este inclusă prin utilizarea și analiza unor date statistice cu privire la fenomenele sociale presupuse de incluziune, iar **competențele în tehnologie și inginerie** prin identificarea unor soluții tehnologice pentru facilitarea incluziunii. **Competența digitală** este dezvoltată prin implicarea elevilor în dezvoltarea de conținuturi digitale care să promoveze incluziunea școlară și socială. Prin analiza posibilităților de dezvoltare personală într-un mediu incluziv este vizată **competența personală, socială și a învăța să înveți**. **Competența antreprenorială** este avută în vedere prin generarea unor idei inovative pentru activități și proiecte care să crească gradul de incluziune al mediului școlar și social apropiat, precum și prin lucrul individual și în echipă, care presupune planificare, organizare, obținerea de rezultate, evaluare, reflecție critică pentru implementarea respectivelor idei. **Competența de sensibilizare și exprimare culturală** este antrenată prin organizarea sau participarea de evenimente artistice care să promoveze și să dezvolte sensibilitatea pentru diferitele categorii de persoane care au nevoie de incluziune.

Programa își propune să dezvolte gândirea critică a elevilor din ciclul inferior al liceului în legătură cu un aspect extrem de important al vieții sociale actuale – integrarea școlară, socială, profesională, culturală etc. a tuturor membrilor societății, indiferent de caracteristicile fizice,

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

intelectuale sau culturale pe care le au aceștia. Programa poate fi considerată o continuare și o completare a Educației sociale, studiate de elevi în ciclul gimnazial, cu precădere a disciplinei **Gândire critică și drepturile copilului** (clasa a V-a). Gândirea critică poate fi aplicată în toate domeniile cunoașterii și în toate domeniile activității umane. Prin modelul de învățare propus de programă, se urmărește formarea unei personalități implicate în analiza critică a mediului social, în cercetarea problemelor specifice acestuia, în identificarea și implementarea de soluții care să contribuie la construirea unei societăți democratice, tolerante și echitabile pentru toți membrii acesteia. Învățarea specifică acestei discipline este una care pornește de la experiențele personale ale fiecărui elev, experiențe care provin din mediul familial, școlar sau al comunității. Din perspectiva gândirii critice promovate de această programă, elevii vor învăța să fie atenți și să ia în considerare detaliile unei situații sociale, să pună sub semnul întrebării prejudecățile și obișnuințele sociale și să se angajeze cu argumente pertinente în susținerea unui punct de vedere care privește îmbunătățirea mediului social.

În consecință, acest opțional are un aport direct la formarea elevilor pentru a face față schimbărilor accelerate și complexe într-o eră a inovației și a transformărilor profunde, a unei noi paradigme a învățării într-o școală incluzivă și dincolo de aceasta, într-un spațiu fizic cunoscut, familiar sau dincolo de ecran, prin sisteme blended learning omniprezente în educație.

Structura programei școlare include, pe lângă Nota de prezentare, următoarele elemente: Competențe generale; Competențe specifice și exemple de activități de învățare; Conținuturi; Sugestii metodologice.

Competențele generale evidențiază achizițiile finale ale studiului disciplinei, având un grad ridicat de generalitate și complexitate și reflectând contribuția disciplinei la realizarea profilului de formare a absolventului.

Competențele specifice sunt derivate din competențele generale, reprezentând etape în formarea acestora.

Exemplele de activități de învățare sunt situații de învățare propuse pentru formarea competențelor specifice, având un statut de recomandare. Profesorii au libertatea de a crea propriile activități de învățare pentru a forma competențele propuse de programă.

Conținuturile învățării sunt mijloacele informaționale, valorice și practice prin care vor fi realizate competențele.

Sugestiile metodologice sunt recomandări menite să orienteze cadrul didactic în proiectarea și desfășurarea activității didactice, ținând cont de specificul disciplinei. Cadrul didactic este invitat să ia în considerare, în desfășurarea procesului de predare-învățare-evaluare, de caracteristicile elevilor cu care lucrează, de experiențele și mediul cultural al acestora.

Lectura integrală și personalizată a programei școlare și înțelegerea logicii interne a acesteia reprezintă condiții indispensabile necesare proiectării întregii activități didactice. Profesorii își pot concentra atenția în mod diferit asupra activităților de învățare și asupra practicilor didactice. Diversitatea situațiilor concrete face posibilă și necesară o diversitate de soluții didactice. Din această perspectivă, propunerile programei nu trebuie privite ca rețetare inflexibile. În planul activității didactice, echilibrul între diferite abordări și moduri de lucru trebuie să fie rezultatul proiectării didactice personale și al cooperării cu elevii fiecărei clase în parte. Programa școlară este astfel concepută, încât să încurajeze creativitatea didactică și adecvarea demersurilor didactice la particularitățile elevilor.

Competențe generale

1. **Interpretarea critică a unor informații, fapte și atitudini sociale din contexte diferite ale vieții școlare, comunitare și profesionale, prin utilizarea de achiziții specifice domeniului social**
2. **Elaborarea unor instrumente care vizează îmbunătățirea relațiilor sociale între diferite persoane și grupuri din comunitate, prin antrenarea strategiilor de gândire critică**
3. **Participarea la proiecte/activități ce presupun responsabilitate în luarea deciziilor și contribuie la dezvoltarea personală și socială**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. *Interpretarea critică a unor informații, fapte și atitudini sociale din contexte diferite ale vieții școlare, comunitare și profesionale, prin utilizarea de achiziții specifice domeniului social*

1.1. Utilizarea corectă a conceptelor/terminologiei specifice educației incluzive

- Realizarea unui glosar cu termeni specifici identificați în diferite texte lecturate sau a unei cărți, utilizând aplicații digitale; (de exemplu Mindmeister, Coogle, Gitmind)
- Abordarea unor texte-suport prin utilizarea unor metode de gândire critică (de exemplu Sinelg, Știu-Vreau să știu-Am învățat, Jurnalul cu dublă intrare).
- Exerciții tip debate, pe baza unor afirmații/enunțuri referitoare la diferite aspecte ale educației incluzive
- Exerciții de structurare a informației prin metode specifice evocării, ca de exemplu: „Ciorchinele”, „Termenii cheie” sau utilizând aplicația Mindmap
- Tehnici de exprimare orală și/sau scrisă a reacțiilor și opiniilor față de texte literare și nonliterare care conțin concepte specifice educației incluzive
- Discuții de grup pentru dezvoltarea gândirii critice (de exemplu, pornind de la întrebările ”Ce?, Cine?, Unde?, Când?, De ce?)
- Eseul de cinci minute pornind de la întrebarea: Cum crezi că ai putea sprijini un coleg cu cerințe educative speciale?

1.2. Identificarea unor informații fapte, situații sociale relevante privind dificultățile cu care se confruntă oamenii în ceea ce privește integrarea socială.

- Realizarea unor exerciții de reflecție folosind diferite metode (de exemplu, Pălăriile gânditoare)
- Alcătuirea unui portofoliu digital (articole, fotografii, înregistrări video și audio) care să surprindă diversitatea socio- culturală la nivel local/regional/național și problemele integrării

- Participarea la jocuri de rol în relație cu diverse contexte specifice educației incluzive
- Studii de caz pornind de la situații reale ce relevă dificultăți cu care se confruntă oamenii în integrarea socială
- Identificarea barierelor în calea accesului la educație pentru toți copiii de vârstă școlară
- Formularea unor puncte de vedere personale cu privire la aspectele identificate.
- Analiza unor mesaje cuprinse în texte (orale și scrise), tutoriale video, pagini web, filme, publicitate, muzică, în care este promovat dreptul la educație și în care sunt încălcate unele drepturi
- Formularea unor drepturi, reguli pentru grupuri sau persoane dezavantajate pe baza valorilor și principiilor etice comune în cadrul unei activități de tipul: „Parlamentar pentru o zi”, „ Primar pentru o zi”

1.3. Evidențierea cauzelor și efectelor istorice și contemporane ale discriminării pentru a anticipa consecințele acesteia.

- Vizionarea unui film în care pot fi identificate aspecte ce privesc discriminarea
- Exerciții de identificare a comportamentelor discriminatorii, pe baza unor texte/ filme suport
- Analizarea, în echipă, a unor studii de caz, în ceea ce privește problema incluziunii în lume
- Realizarea unui colaj, în echipă, intitulat „STOP, Discriminarea!”; Cunoaște înainte să judeci!
- Realizarea unui afiș cu mesaje prin intermediul cărora este combătută discriminarea (de exemplu utilizând aplicația Canva)
- Exerciții de exprimare a propriilor opinii, gânduri și sentimente, precum și susținerea acestora cu argumente în fața unui public
- Exerciții care vizează manifestarea toleranței și a acceptării opiniilor celor din jur
- Realizarea unui sondaj de opinie în vederea identificării persoanelor discriminate
- Exerciții de formulare a unor indicatori pentru elaborarea unei grile de apreciere și încadrare a persoanelor în diverse tipuri de vulnerabilitate
- Exerciții de tip „Biblioteca vie”

1.4. Exersarea abilității de a gândi critic asupra realității prin analizarea unor atitudini și comportamente raportate la valori dezirabile.

- Utilizarea analizei SWOT în identificarea punctelor tari, punctelor slabe, amenințări și oportunități pentru școala tradițională și cea incluzivă
- Utilizarea diagramei Venn pentru stabilirea asemănărilor și deosebirilor dintre școala tradițională și școala incluzivă
- Realizarea unor eseuri pe o temă la alegere
- Studiu de caz – Poveștile copiilor
- Dezbateri la nivelul clasei de elevi despre atitudini și comportamente raportate la valori dezirabile.
- Elaborarea unui cvintet cu tema: Valorile incluziunii

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

- Abordarea creativă a trăsăturilor caracteriale pozitive (de exemplu „Norul de cuvinte” prin utilizarea aplicației WordArt)

2. Elaborarea unor instrumente care vizează îmbunătățirea relațiilor sociale între diferite persoane și grupuri din comunitate, prin antrenarea strategiilor de gândire critică

2.1. Realizarea, unor „scenarii de viață” pentru persoanele sau grupurile sociale discriminate, în conformitate cu caracteristicile societății.

- Identificarea unor probleme sau nevoi la nivelul școlii/comunității locale privind educația incluzivă
- Realizarea unei burse a sugestiilor pentru organizarea unui eveniment dedicat incluziunii (în familie, în comunitate)
- Elaborarea unor eseuri tematice argumentative referitoare la problematica discriminării prin folosirea informațiilor din diferite surse
- Jocuri de rol care să simuleze situații posibile de discriminare precum și modalități de rezolvare a acestora
- Exercițiu de reflecție- „Linia valorilor incluzive”
- Participarea la realizarea regulamentului clasei, care să evidențieze drepturile și obligațiile fiecăruia, utilizând de exemplu, aplicațiile Book Creator, Story Jumper, Canva
- Organizarea unor activități comune în parteneriat cu elevi de la unități de învățământ special, pentru marcarea evenimentelor dedicate persoanelor aparținătoare grupurilor vulnerabile; De exemplu: 21 martie- „Ziua internațională pentru eliminarea discriminării rasiale”, 16 noiembrie - „Ziua Toleranței”, 20 ianuarie- „Ziua internațională a acceptării”
- Realizarea unor afișe privind strategiile de reducere a discriminării din școală sau comunitate

2.2. Aplicarea strategiilor de gândire critică în realizarea unor instrumente utile, cu scopul de a crește incluziunea la nivel școlar și social.

- Realizarea planului unor investigații/cercetări prin constituirea unui grup de discuții pe o rețea de socializare (de exemplu utilizând metoda *Gândiți-lucrați în perechi-comunicați*)
- Elaborarea unui chestionar privind practicarea/respectarea în școală a comportamentelor care se raportează la valorile educației incluzive
- Analiza datelor/informațiilor obținute în vederea stabilirii strategiei de acțiune
- Invitarea unor reprezentanți ai instituțiilor/organizațiilor civice în vederea cunoașterii tipurilor de proiecte desfășurate de acestea și a posibilităților de implicare a elevilor în activități de voluntariat
- Realizarea activităților de voluntariat, centrate pe aspectele incluziunii, formularea și rezolvarea de probleme cu care se confruntă membrii unei comunități

2.3. Implicarea în activități diverse cu scopul de a promova colaborarea, munca în echipa și acceptarea diversității.

- Realizarea, în echipă, a unor reportaje despre acțiuni privind incluziunea la nivelul comunității, folosind resurse multimedia și aplicații interactive, (de exemplu aplicațiile Flipgrid, Movie Maker etc.)
- Realizarea și aplicarea, în mini grupuri, a unor chestionare privind identificarea practicilor incluzive din școală/comunitate
- Organizarea, în echipă, a unor campanii de promovare în școală sau în comunitate a proiectelor ce vizează acceptarea diversității, sensibilizarea în ceea ce privește incluziunea prin afișe, fluturași, colaje, scenete, filme scurte, utilizând aplicații diverse (de exemplu: Word-Art, Chater-kid, Canva, Loom, Stop Motion, Quik GoPro, Google Forms etc.)

2.4. Dezvoltarea capacităților de a susține și de a promova o educație liberă, echitabilă și de calitate

- Dezbaterăa unor cazuri preluate din mass-media referitoare la problemele grupurilor de apartenență și ale comunității, ca punct de plecare pentru inițiative de participare civică
- Exerciții de realizare a unor micro-proiecte individualizate (individuale) pentru formarea (și dezvoltarea) unui comportament dezirabil, optimist și eficient
- Realizarea unui discurs de sensibilizare pe tema incluziunii cu suport EdPuzzle
- Realizarea de către elevi a unui Minighid comportamental – „Atitudinile elevilor în școala incluzivă”

3. Participarea la proiecte/activități ce presupun responsabilitate în luarea deciziilor și contribuie la dezvoltarea personală și socială

3.1. Elaborarea unor proiecte cu impact în comunitate, care promovează incluziunea și combat comportamentele de discriminare

- Implicarea elevilor, la nivel de clasă, școală sau la nivelul comunității locale, în elaborarea unor proiecte, pe diferite teme de educație incluzivă prin: alegerea temei, formularea unor alternative de soluționare, alegerea unei soluții dezirabile, identificarea unor resurse relevante

3.2. Organizarea și derularea în echipă a unui proiect de promovare a educației incluzive la nivelul comunității.

- Participarea activă (pe perechi/ pe echipe) la realizarea proiectelor propuse, potrivit sarcinilor de lucru asumate/atribuite
- Implicarea elevilor în mod (inter)activ, participativ și colaborativ în activități de învățare, utilizând metode de învățare de tip nonformal
- Teatru de umbre (realizat de echipe mici) în care elevii pot demonstra/arăta comportamente umane ce promovează educația incluzivă.
- Derularea unui proiect pe o temă dată, de exemplu „Unitate în diversitate”, Oameni și locuri din comunitate”

3.3. Valorificarea rezultatelor activităților de educație incluzivă în contextul dezvoltării

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

durabile a societății.

- Organizarea unor întâlniri culturale la care să participe reprezentanții instituțiilor partenere, în cadrul cărora pot fi valorificate rezultatele obținute în activități care vizează educația incluzivă
- Realizarea de expoziții de pictură și fotografie, cu lucrările elevilor pe teme de educație incluzivă

3.4. Aplicarea cunoștințelor și deprinderilor dobândite în situații de viață/experiențe de viață pentru promovarea dezvoltării durabile.

- Realizarea unei pagini web, referitoare la participarea elevilor școlii la activități civice/de voluntariat/incluziune în comunitatea în care trăiesc
- Realizarea unui videoclip de animație Stop Motion referitoare la participarea elevilor școlii la activități civice/de voluntariat/incluziune în comunitatea în care trăiesc
- Elaborarea unor jurnale de învățare care valorizează experiența participării la activități ce vizează incluziunea

Conținuturi ale învățării

Domenii de conținut	Conținuturi
I. Societatea și diversitatea ei.	<ul style="list-style-type: none"> • Educația incluzivă: concepte, abordări, definiții, dimensiuni. • Politici incluzive . Instituții și organizații care promovează incluziunea. • Principiile și valorile unei societăți incluzive. (acceptarea și respectarea diversității, valorizarea pozitivă a diferențelor, tratamentul egal al persoanelor, solidaritate, promovarea incluziunii sociale, dialogul intercultural). • Elementele mediului educațional incluziv, prietenos învățării. Valori ale incluziunii. • Culturi incluzive (concepții, atitudini, tradiții, obiceiuri). • Modernitatea, globalizarea și dialogul culturilor privitye din perspectiva educației incluzive.
II. Învățăm să trăim împreună	<ul style="list-style-type: none"> • Discriminarea. Tipuri de discriminare. • Școala tradițională versus școala incluzivă. Înțelegerea percepției „celuilalt” . Măsuri afirmative. • Trăsături ale grupurilor și societăților incluzive. • Interculturalitatea și dimensiunile sale, premisele dezvoltării durabile. • Strategii și practici incluzive. • Gândire liberă vs. stereotipuri și prejudecăți. • Responsabilitate și implicare în societatea incluzivă.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

III. Depășind indiferența la diferențe- Proiectul educațional

- Proiectul educațional
Elaborarea și derularea unui proiect care promovează valorile incluziunii.
  - Alegerea temei
  - Elaborarea fișei de proiect
  - Derularea proiectului propus
  - Evaluarea proiectului propus
- Parteneriatul, factor important în reușita educației incluzive.

Sugestii metodologice

În aplicarea programei, se recomandă valorificarea întregului potențial educativ al disciplinei, crearea oportunităților de comunicare și de manifestare a autonomiei în gândire prin exersarea strategiilor de gândire critică.

Programa școlară oferă cadrelor didactice un sprijin concret în centrarea demersului didactic pe experiențe de învățare, potrivit specificului competențelor care trebuie formate, prin prezentarea unor exemple de activități de învățare ce au caracter orientativ. Activitățile de învățare prezentate se pot utiliza în activitatea de predare-învățare-evaluare desfășurată atât în cadrul sălii de clasă, cât și online, context care a adus perspective noi învățării școlare. Pe fondul evoluției tehnologiilor din ultimii ani, mediul educațional trebuie să pună la dispoziție o serie de posibilități ce facilitează instruirea în sistem blended- learning.

Abordarea metodologică a disciplinei *Educație incluzivă și dezvoltarea gândirii critice* are în vedere respectarea următoarelor aspecte:

- selectarea și diferențierea metodelor și a procedurilor didactice, atât în raport cu competențele vizate cât și cu nivelurile de complexitate a achizițiilor de învățare (cunoaștere și înțelegere, explicare și interpretare, gândire critică, aplicare) prevăzute de programă;
- încurajarea profesorului în aplicarea metodelor didactice centrate pe dezvoltarea abilităților de gândire critică la elevi, în scopul îmbunătățirii performanțelor în învățare;
- proiectarea unor strategii educaționale diferențiate, centrate pe elev, ținând cont de trăsăturile de personalitate și de nevoile de formare ale acestuia;
- utilizarea de resurse cât mai variate, adecvate finalităților urmărite și care îi implică pe elevi în propria formare- documente școlare și de politică educațională, lucrări de specialitate cu caracter metodic- științific, sisteme multi-media, studii de caz, simulări etc.;
- diversificarea oportunităților de integrare eficientă a tehnologiilor de informare și comunicare în activitatea didactică;
- integrarea în activitățile didactice a resurselor educaționale deschise privind securitatea online, non-discriminarea și etica în comunicarea la distanță;
- evaluarea sistematică a performanțelor fiecărui elev, în raport cu competențele precizate în programa școlară;

Aplicarea creativă a programei solicită din partea profesorului o abordare deschisă și flexibilă care să permită analizarea aspectelor sensibile ale pedagogiei centrate pe antrenarea abilităților de gândire critică, pe formarea atitudinii critic reflexive asupra problematicii incluziunii. Proiectarea lecțiilor se poate realiza ținând seama atât de modelul proiectării secvențiale cât și alte

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

modele, de exemplu „Evocare-Realizarea sensului-Reflecție” (ERR), configurat ca un cadru de gândire și de învățare propice dezvoltării gândirii critice.

Dezvoltarea competențelor cheie, considerarea elevului ca subiect al activității instructiv-educative și orientarea acesteia spre formarea competențelor specifice, accentuarea caracterului practic-aplicativ al disciplinei presupun respectarea unor exigențe ale învățării durabile, printre care:

- utilizarea unor strategii didactice care să pună accent pe: construcția progresivă a cunoștințelor, consolidarea continuă a capacităților, dezvoltarea creativității elevilor; abordări flexibile și parcursuri didactice diferențiate, învățarea la distanță, sau a celei mixte (eng. *blended learning*) . Strategiile de predare- învățare recomandate în activitățile didactice sunt:
  - **strategii activ-participative și interactive**, bazate pe reflecție individuală și colectivă, dezbateri, tehnici ale gândirii critice;
  - **strategii de învățare bazată pe proiect** – care își propun implicarea elevilor în activități de grup, în vederea realizării de investigații pe o temă dată sau la alegere;
- utilizarea în demersul didactic a **metodelor specifice dezvoltării gândirii critice** (de exemplu, pentru **Evocare**: *Ciorchinele, Gândiți/lucrați în perechi/comunicați, Predicția, Termenii cheie dați inițial, Interviu*; pentru **Realizarea sensului**: *Lectura și scrierea, Audierea unei prelegeri, Jurnalul dublu, Mozaicul, Ghidurile de studiu/învățare, Metoda cadranelor, Jocul de rol bazat pe empatie*; pentru **Reflecție**: *Rețeaua de discuții, Linia valorilor, Eseul, Scrierea liberă, Turul galeriei, Cvintetul, Lasă-mi mie ultimul cuvânt*) dar și a metodelor de predare în sistem blended-learning (Flipped Classroom sau Clasa inversată, Gamification sau Ludificarea, Învățarea bazată pe proiecte, Webinarul sau Seminarul Web)
  - **adaptarea și utilizarea metodelor didactice pentru procesul de predare-învățare în sistem online și blended-learning:**
    - **pentru varianta sincron** pot fi utilizate metode, tehnici, procedee didactice activ-participative cum ar fi: expunerea, conversația, explicația, demonstrația, modelarea, jocul de rol, studiul de caz, dezbateri, simularea, „Patru colțuri”, „Fish-bowl”, „Starbursting” (explozia stelară , „Turul galeriei”, metoda FRISCO, brainstorming, Metoda „Jigsaw” puzzle (metoda experților). Dintre metodele nonformale propunem: Biblioteca vie, Cafeneaua publică, Teatrul Forum, Storytelling.
Toate aceste metode vor încuraja manifestarea capacității empatice și a spiritului critic. Avantajele activității sincron sunt: suport material bogat, din surse variate, posibilitatea oferirii unui feedback imediat, clarificarea unor aspecte în timp real.
    - **pentru varianta asincron** pot fi utilizate metode, tehnici, procedee didactice ca: exercițiul, munca cu cartea, experimentul, metode de facilitare grafică: ciorchinele, harta conceptuală, diagrama Știu- Vreau să știu-Am învățat, Diagrama Plus-Minus-Interes, Diagrama „Ce am, de ce am nevoie”, Studiul de caz. Dintre metodele nonformale pot fi aplicate în varianta asincron metode ca: PhotoVoice, metoda Atelierului.
În activitățile asincron i se oferă elevului posibilitatea de a realiza o documentare riguroasă, de a identifica surse credibile de informații, de a construi discursuri de impact, de a-și analiza și perfecționa calitățile personale.
- utilizarea **platformelor educaționale**, de exemplu GSuite for Education cu aplicația Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams, Edmodo care facilitează transmiterea unor materiale didactice sau constituirea unor portofolii virtuale;
- alternarea **formelor de organizare a activității elevilor** (frontală, individuală, binom/perechi și în grupuri mici). Exersarea cooperării pentru realizarea unei sarcini de lucru se poate realiza și în cazul predării- învățării în sistem blended- learning prin utilizarea sălilor pentru sesiuni de lucru în Google Meet, Microsoft Teams utilizarea documentelor

UNIUNEA EUROPEANĂ

sau prezentărilor colaborative cu drepturi de editare pe grupe din Google Drive sau Jamboard pentru grupuri de lucru colaborative, breakout rooms în Zoom.

Modelul Evocare - Realizarea sensului - Reflecție (ERR)

Noile cerințe ale învățământului românesc urmăresc **dezvoltarea gândirii critice a elevilor, prin folosirea metodelor și tehnicilor activ-participative**. Abilitatea de a gândi critic se dobândește pas cu pas, permițând elevilor să se manifeste spontan, fără îngrădire, ori de câte ori există o situație de învățare.

E-R-R., evocare – realizarea sensului – reflecție, este un model trifazic eficient de proiectare și desfășurare a procesului de predare-învățare- evaluare, care sintetizează, păstrând coerența activității, cele nouă momente clasice, cunoscute ale lecției.

Acest parcurs didactic favorizează aplicarea modelului comunicativ, evidențiind momentele cheie ale lecției, precum și declanșarea întrebărilor reflexive și stabilirea unei strategii prin care elevul ajunge la învățarea noilor conținuturi, corelând elemente din diverse domenii ale cunoașterii. În egală măsură, modelul permite proiectarea unor scenarii didactice variate, demersul didactic integrând etapa cognitivă și accentuând valențele asociative prin abordarea integrată.

Pe de altă parte, corelarea acestor structuri cu cele trei dimensiuni temporale, trecut, prezent și viitor, conturează sensul și coordonatele comune ale învățării și dezvoltării.

Dacă învățarea este căutare și descoperire a înțeleșurilor, ea se realizează gradual și procesual prin integrarea de concepte în sisteme tot mai largi și complexe. Într-un scenariu didactic menit să conștientizeze elevul cu privire la direcțiile de acțiune care validează o școală incluzivă și derivă dintr-o mentalitate de creștere, modelul E – R – R privilegiază integrarea cunoștințelor în sfera preocupărilor elevilor. Calitatea demersului rezidă în capacitatea profesorului de a valida cunoștințele anterioare ale elevilor, indiferent de domeniul acestora, de a urmări monitorizarea înțelegerii și, îndeosebi, de a deschide calea spre reflecție. Discuțiile asupra diferențelor pot evidenția subiectivitatea comprehensiunii.

Acesta este un proces individual, iar cadrul didactic trebuie să înțeleagă modelele mentale pe care le folosesc elevii pentru a proiecta activități cât mai motivante. Evocarea, realizarea sensului și reflecția sunt deopotrivă etape ale lecției și etape ale înțelegerii, ale gândirii, învățării și dezvoltării. Pentru a-i ghida pe elevi spre înțelegere, cadrul didactic le oferă un cadru de gândire și învățare perceput ca o strategie integră și bine structurată. Acest cadru este construit plecând de la următoarea premisă: **ceea ce știm determină ceea ce putem învăța**.

Etapele cadrului sunt: *evocarea* (în această etapă se realizează o diversitate de activități cognitive esențiale), *realizarea sensului* (este etapa în care cel care învață vine în contact cu noile informații sau idei) și *reflecția* (în această etapă elevii își consolidează cunoștințele noi, exprimând în propriile lor cuvinte ideile și informațiile întâlnite).

Proiectul educațional

Programa, prin competențele formulate și tematica propusă, permite abordarea învățării în *perspectivă constructivistă*, valorificând experiențele concrete ale copiilor și propunând situații specifice, experiențiale de învățare, asigurând astfel o învățare personală, autentică, durabilă, bazată pe trăiri, sentimente și interpretări proprii ale experiențelor trăite, propuse structurat sau semi-structurat. Această abordare permite cadrului didactic utilizarea creativă a spațiului școlar (aranjarea sălii de clasă în moduri diferite, facilitând comunicarea în grupuri mici, de exemplu), dar și utilizarea spațiilor din afara clasei (ex. în cadrul comunității), precum și valorificarea unor parteneriate cu actori relevanți la nivel local, pentru a-i implica pe elevi în activități variate de învățare.

Se recomandă realizarea unor activități de tip *proiect* (elaborarea de proiecte cu impact în comunitate, care promovează incluziunea și combat comportamentele de discriminare), care necesită lucru în echipă și prin care elevii să fie implicați în exerciții de luare a deciziei, de propunere a unor strategii de rezolvare a unor probleme ce vizează incluziunea la nivelul școlii și comunității. Se va avea în vedere aplicarea *strategiilor de gândire critică* în realizarea unor *micro-proiecte*

UNIUNEA EUROPEANĂ

individualizate pentru formarea și dezvoltarea unui comportament dezirabil, optimist și eficient, în parteneriat cu alți factori responsabili, care să crească incluziunea la nivel școlar și social.

Derularea propriu-zisă a unui proiect de educație incluzivă se poate realiza, de exemplu, potrivit următoarei structuri metodologice:

- Identificarea temei de lucru.
- Planificarea culegerii de informații.
- Culegerea de informații (interacțiuni multiple, inclusiv cu membri ai comunităților minoritare locale, dacă este cazul).
- Sinteza informațiilor și realizarea produsului.
- Prezentarea produsului realizat.
- Reflectarea asupra întregii experiențe: achiziții dobândite (cunoștințe, abilități, atitudini); derularea procesului, concluzii privind realizarea și implementarea proiectului

Învățarea bazată pe proiect presupune atât culegerea de informații de către elevi, prelucrarea și sintetizarea acestora cât, mai ales, interpretarea și reflecția personală, cooperarea în realizarea sarcinilor. Fiind un opțional integrat, proiectele se pot centra pe o temă sau pe un ansamblu de teme integrate, iar prin încercarea de a răspunde la anumite întrebări semnificative, elevii sunt puși în situația de a traversa, prin investigare și explorare, granițele disciplinare tradiționale. Temele abordate în proiecte pot avea în vedere, de exemplu: participarea civică a minorităților și/sau a imigranților; o problemă concretă privind relațiile locale, integrarea unei minorități defavorizate; personalități locale care ilustrează diversitatea și interferențele culturale; realizarea unor reportaje despre acțiuni privind incluziunea la nivelul comunității, ș.a.

Recomandări privind evaluarea.

Demersul educațional centrat pe competențe presupune utilizarea unor modalități diverse de evaluare. Alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, se recomandă utilizarea de forme și instrumente complementare, cum sunt: autoevaluarea, evaluarea în perechi, observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor, dar și a platformelor și aplicațiilor în condițiile în care activitățile didactice se desfășoară online sau blended-learning.

Procesul de evaluare va pune accent pe:

- corelarea directă a rezultatelor evaluate cu competențele specifice vizate de programa școlară;
- valorizarea rezultatelor învățării prin raportarea la progresul școlar al fiecărui elev;
- recunoașterea, la nivelul evaluării, a experiențelor de învățare și a competențelor dobândite în contexte non-formale sau informale;
- utilizarea unor metode variate de comunicare a rezultatelor școlare;
- accentuarea funcției motivaționale a evaluării și susținerea efortului de învățare.

Modalități de evaluare ce pot fi utilizate în activitățile online și blended-learning:

- Exemple oferite de elevi pe aviziere virtuale (scrie 2-3 propoziții pe care nu le-ai înțeles din materialul studiat, scrie trei lucruri pe care le-ai înțeles, creează harta mentală a lecției- realizate cu ajutorul aplicației Padlet);
- Eseul;
- Activități de reflecție- Jamboard;
- Activități de feedback- Kahoot;
- Materiale video interactive- Edpuzzle, Nearpod, LearningApps, Wordwall, Quizzes;
- Grila de observare a comportamentului de gândire critică;

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

- Testul editat folosind exclusiv calculatorul și platforme care oferă posibilitatea realizării testelor: Microsoft Forms, Google Forms, Moodle;
- Elaborarea unor lucrări sau dezvoltarea unui proiect și prezentarea acestuia folosind softuri de prezentare;
- Chestionare care pot fi aplicate colegilor; analiza rezultatelor obținute la aceste chestionare
- Realizarea unor filme scurte, pe teme date;
- e-Portofoliul.

Bibliografie

I. Legislație:

- *** European Commission, Key competences.
- http://ec.europa.eu/education/schooleducation/competences_en.htm
- <https://www.euroed.ro/userfiles/GhidCadre%20didactice2.pdf>
- <https://www.dvv-international.de/fr/education-des-adultes-et-developpement/numeros/ead-832016-aptitudes-et-competences/section-4-voila-ce-quil-vous-faut/lesprit-critique-une-competence-cle-pour-lavenir>
- <https://espritcritique.info/>
- ORDIN nr. 3239/2021 din 5 februarie 2021 privind aprobarea documentului de politici educaționale Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național. Cadru de referință al Curriculumului Național, Ministerul Educației
- METODOLOGIE din 5 februarie 2021 privind dezvoltarea curriculumului la decizia școlii, Ministerul Educației
- Institutul de Științe ale Educației, *Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național, Document de politici educaționale*, aprobat prin OMEC nr. 5765 din 15.10.2022

II. Lucrări generale și de specialitate:

1. Bernat, S.(2003). *Tehnica învățării eficiente*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
2. Boisvert, J. (1999). *La formation de la pensée critique: théorie et pratique. Chapitre 1: La pensée critique*. Bruxelles: De Boeck http://www.telug.ca/ted1270-v2/media/pdf/texte_Boisvert.pdf
3. Cozma, T, Gherguț, A. (2000). *Introducere în problematica educației integrate*, Iași: Ed. Spiru Haret.
4. Crețu, D. (2001). *Proiectul Lectura și scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice. Fundament pentru un nou cadru de predare-învățare*. Revista AFT nr 3/2001 http://www.actrus.ro/reviste/3_2001/rev2s.html
5. Dumitru I. Al. (2001). *Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă*. Timișoara: Ed. de Vest.
6. Dumitru, D. (2013). *Cui îi e frică de gândirea critică ? Programele educaționale integrate și gândirea critică*. București: Ed. Universității.
7. Elder, L. & Paul, R. (1994). *Critical thinking: Why we must transform our teaching*. Journal of Developmental Education, 18, pp. 34-35.
8. Ennis, R. (2012). *A taxonomy of critical thinking dispositions and abilities*. In Joan Baron and Robert Sternberg (Eds.) *Teaching Thinking Skills: Theory and Practice*. New York: W.H. <http://www.oracler.ro/fodlink/a%20kreativ%20szemely.htmlFlavell>
9. Facione, P. A. (2020). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. <https://www.insightassessment.com/wp-content/uploads/ia/pdf/whatwhy.pdf>
10. Gherguț, A. (2016). *Educație incluzivă și pedagogia diversității*. Iași: Ed. Polirom.
11. Greenspan, S. Wieder, S. (1998). *The child with special needs*. Boston: Da Capo Press - Perseus Books.
12. Mara, D., (coord.) (2014). *Rolul parteneriatului în educația incluzivă*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.
13. Mara D., Hunyadi, D, (coord.) (2018). *Școala incluzivă în societatea actuală*. București: Ed. Universității.
14. Mareș, T., Ivan, S., (2013). *Egalitatea de șanse în educație, dezvoltarea personală și integrare socială*. București; Ed. Universității.
15. Miclea, M. (1994). *Psihologie cognitivă*. Cluj-Napoca: Casa de Editură Gloria.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale
2014-2020

16. Miclea, M., Lemeni, G. (coord.) (2010). *Consiliere și orientare. Ghid de educație pentru carieră*, Ed. ASCR
17. Nelsen, J., Escobar, L. (2016). *Disciplina pozitivă. Ghidul profesorului de la A la Z. Sute de soluții aplicabile în clase pentru aproape orice problemă de comportament*, Cluj-Napoca: editura Playful Learning.
18. Nicu, A. (2007). *Strategii de formare a gândirii critice*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
19. Pânișoară, I. O. (coord.) (2022). *Enciclopedia metodelor de învățământ*, Ed. Polirom.
20. Perrenoud, Ph. (2010). *De l'exclusion à l'inclusion : le chaînon manquant*. *Educateur*, n° spécial, 7 mai, 13-16 aculté de psychologie et des sciences de l'éducation Université de Genève
21. Ridgeway, V. G. (2005). *Reading and Writing for Critical Thinking: Open minds, open hearts, open schools*. Literacy & Social Responsibility
22. Roșan, Adrian (coord.).(2015). *Psihopedagogie specială. Modele de evaluare și intervenție*. Iași: Polirom.
23. Scheau, I. (2004). *Gândirea critică: metode active de predare- învățare*. Cluj-Napoca: Editura Dacia Educațional.
24. Steele, J.L. (2001). *The Reading and Writing for Critical Thinking Project: A Framework for School Change*. Chapter 1. In D. Klooster, J. Steele, & P. Bloem (Eds.), *Ideas Without Boundaries: International Educational Reform through Reading, Writing and Critical Thinking*. International Reading Association (capitol disponibil online la adresa <http://www.rwctic.org/The-Reading-and-Writing-for-Critical-Thinking-Project-2.pdf>)
25. Scriven, M., Paul, R. (1987). *Critical Thinking as Defined by the National Council for Excellence in Critical Thinking. A statement by for the 8th Annual International Conference on Critical Thinking and Education Reform*
<http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>
26. Ungureanu, D. (2000). *Educația integrată și școala incluzivă*, Timișoara: Editura de Vest.
27. Vrasmas, T. (2001). *Învățământul integrat și / sau Incluziv*, București: Aramis.
28. Watkins, A. (ed.).(2012). *Formarea cadrelor didactice pentru incluziune. Profilul profesorului incluziv*, Agenția Europeană pentru Dezvoltare în Domeniul Educației Cerințelor Speciale, Brussels.
29. Weston, A. (2008). *Creativitatea în gândirea critică*,. București: Ed. All.

UNIUNEA EUROPEANĂ

AUTORI:

Profesor gr. I Antonella PORUMBĂCEAN – coordonator grup de lucru

Profesor gr. I Camen IOSIFESCU

Profesor gr. I Luminița HURGOIU

Profesor dr. Cristina Elena ANTON

Profesor gr. I Aurelia ION

Profesor gr. I George PANȚICĂ